

Իրանի տնտեսության զարգացման մարտահրավերները

Գրիգոր Ռաֆայելի Հայրապետյան, տնտեսագիտության թեկնածու, ԵՊՀ, Սիջազգային
տնտեսական հարաբերություններ ամբիոնի դոցենտ, էլ. փոստ
grigor.hayrapetyan@yahoo.com

Վիկտորիա Լեոնիդի Հայրապետյան, տնտեսագիտության թեկնածու, Հայ-Ռուսական
(Սլավոնական) համալսարան, Տնտեսության և Ֆինանսների ամբիոնի ավագ
դասախոս, էլ. փոստ hayrapetyanv@rambler.ru

Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը համարվում է Հայաստանի 4 հարևան երկրներից մեկը, որի հետ անկախությունից ի վեր Հայաստանն ունեցել և զարգացրել է բարիդրացիական հարաբերություններ բոլոր ոլորտներում: Հայաստանի և Իրանի միջև երբևէ չեն եղել վեճեր տնտեսական համագործակցության ոլորտում կամ կապված երկու երկրների ընդհանուր սահմանների հետ: Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը ճանաչել է Հայաստանի անկախությունը 1991թ. դեկտեմբերի 25-ին¹: Հայաստանի անկախացումից հետո Իրանի հետ աստիճանաբար սկսեցին հաստատվել սերտ, բարիդրացիական հարաբերություններ բոլոր բնագավառներում: Արդյունավետ համագործակցություն ծավալվեց էներգետիկայի, տրանսպորտի, բնապահպանության, առողջապահության, գյուղատնտեսության, գիտության, կրթության, մշակույթի բնագավառներում, ինչպես նաև միջմարզային գործակցության ոլորտում: Ներկայումս Իրանը համարվում է Հայաստանի գլխավոր առևտրային գործընկեր երկրներից մեկը: Այսպես, 2012թ. տվյալներով արտահանման և ներմուծման ծավալներով Իրանը դասվում էր Հայաստանի գլխավոր առևտրային գործընկեր երկրների հնգյակում: Արտահանման ծավալով (94.2 մլն. դոլար) Իրանը դասվել է հինգերորդ տեղը Ռուսաստանից (277.8 մլն. դոլար), Գերմանիայից (153.0 մլն. դոլար), Բուլղարիայից (129.2 մլն. դոլար) և Բելգիայից (127.2 մլն. դոլար) հետո, իսկ ներմուծման ծավալով (219.4 մլն. դոլար) Իրանը զբաղեցրել է երրորդ տեղը Ռուսաստանից (1052.4 մլն. դոլար) և Չինաստանից (397.1 մլն. դոլար) հետո²: Ավելի քան 100000 հայ այսօր բնակվում է Իրանում, նրանց գերակշիռ մեծամասնությունը գտնվում է Թեհրանում³: Հայաստանի համար Իրանի հետ արտաքին տնտեսական հարաբերությունների զարգացումը միջոց է շրջանցել Թուրքիայի և Ադրբեջանի կողմից շրջափակումը: Մյուս կողմից Իրանի համար Հայաստանի հետ արտաքին տնտեսական հարաբերությունների զարգացումը միջոց է լուծելու բազմաթիվ աշխարհաքաղաքական հարցեր:

Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը բնական և աշխատուժ ռեսուրսներով հարուստ տնտեսություն ունի: 1979թ. Իսլամական հեղափոխությունը փոխեց Իրանի ժամանակակից տնտեսական և քաղաքական պատմությունը: Իրանը ձևափոխվեց Իսլամական պետության, իսկ տնտեսության մեջ զգալի ավելացավ պետական հատվածի մասնաբաժինը: Իրանի տնտեսությունը մեծ կորուստներ կրեց երկարատև իրանա-իրաքյան պատերազմի հետևանքով⁴: Պատերազմի ավարտից հետո, Իրանը փորձեց վերակառուցել տեղական արտադրությունը, ներգրավել օտարերկրյա ներդրումներ, խթանել արտաքին տնտեսական կապերը, ազատականացնել արտաքին առևտուրը և վերաբաշխել ազգային հարստությունը հնգամյա տնտեսական զարգացման պլանների միջոցով: Ընդհանուր առմամբ 1979թ. հեղափոխությունից հետո Իրանի տնտեսության զարգացումը կարելի է բաժանել երկու փուլերի: Առաջին փուլի զարգացումը սկսեց հեղափոխությունից հետո և դրա վրա մեծ ազդեցություն

¹ <http://mfa.am/hy/country-by-country/ir/> ՀՀ արտաքին գործերի նախարարություն:

Ինտերնետային կայքն այցելվել է 03.10.2013թ.

² www.armstat.am ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայություն: ՀՀ արտաքին առևտուր: Ինտերնետային կայքն այցելվել է 03.10.2013թ.

³ <http://www.armeniadiaspora.com/population.html> Armenia Diaspora: Ինտերնետային կայքն այցելվել է 03.10.2013թ.

⁴ Իրանա-իրաքյան պատերազմը սկսել է 1980թ. և ավարտվել է 1988թ.:

ունեցավ Իրաքի հետ ութ տարի տևած պատերազմը: Այս ժամանակահատվածում Իրանի տնտեսության զարգացմանը բնութագրական էր ռեսուրսների մոբիլիզացում, որպեսզի դիմակայի ներքին և արտաքին կոնֆլիկտներին, տնտեսության մեջ պետության դերի զգալի ավելացում, նոր քաղաքական համակարգի (Իսլամական Հանրապետություն) համար ինստիտուտների հաստատում: Տնտեսական զարգացման երկրորդ փուլը սկիզբ առավ 1989թ., որը բնութագրվում է տնտեսության հետպատերազմյան վերակառուցմամբ և տնտեսության մեջ իրականացվող տնտեսական ու ինստիտուցիոնալ բարեփոխումներով: Շուկայական տնտեսությանն ուղղված մի շարք բարեփոխումներ իրականացնելուց հետո Իրանի կառավարությունը փորձեց ազատականացնել արտարժույթի շուկան և բացեց վճարային հաշվեկշռի կապիտալի հաշիվը 1993թ.: Այստեղ հարկ է նշել, որ արդյունքում Իրանը շատ արագ ձեռք բերեց վիթխարի կարճաժամկետ պետական պարտք, իսկ վերջինս իր հերթին բերեց 1993-1994թթ. վճարային հաշվեկշռի ճգնաժամի: Պարտքային ճգնաժամը դանդաղեցրեց տնտեսության մեջ իրականացվող տնտեսական բարեփոխումները և նույնիսկ որոշ ոլորտներում դրանք կասեցվեցին: 1990-ական թվականների երկրորդ կեսից սկսած Իրանի տնտեսության մեջ բարեփոխումներն իրականացվում են աստիճանական կարգով՝ փորձելով հաշվի առնել տնտեսության յուրաքանչյուր ոլորտի առանձնահատկությունները:

Տնտեսության մեջ մասնավոր հատվածի ավելացման համար 2006թ. Իրանը նախաձեռնեց լայնածավալ սեփականաշնորհման ծրագրեր: Արդյունքում բազմաթիվ ռազմավարական նշանակություն ունեցող արդյունաբերությունների բաժնետոմսեր վերաբաշխվեցին բաժնետոմսերի շուկայի միջոցով⁵: Սեփականաշնորհումը, հատկապես ներառում էր նավթարդյունաբերությունը, բանկային համակարգը, ապահովագրությունը և տրանսպորտը: Այնուամենայնիվ շատ մասնագետներ, այն կարծիքին են, որ Իրանի կառավարությունը շարունակում է ակտիվ միջամտություն ունենալ տնտեսության մեջ: Ներկայումս Իրանի տնտեսությունը իրենից ներկայացնում է խառը տնտեսություն, որտեղ ամբողջ տնտեսության ավելի քան 50% ենթարկվում է կենտրոնացված համակարգման, իսկ ֆինանսական ոլորտում պետության մասնաբաժինը շատ ավելի մեծ է: Իրանի տնտեսության մեջ պետական հատվածի բաժինը, հատկապես զգալի մեծ է հետևյալ ոլորտներում՝ նավթարդյունաբերություն, ու գազարդյունաբերություն, ֆինանսական հատված(բանկային գործ), տրանսպորտ (երկաթուղային և ծովային փոխադրումներ) և արտաքին առևտուր: Մասնավոր հատվածի դերը շարունակում է թույլ մնալ Իրանի տնտեսության մեջ, որը և իր հերթին զսպում է Իրանի տնտեսական զարգացմանը: Մասնավոր հատվածի դերի մեծացման և շուկայական տնտեսությանն անցման համար կառավարությունը հայտարարել է լայնածավալ սեփականաշնորհման գործընթաց, համաձայն որի նախատեսվում է ամեն տարի սեփականաշնորհել պետական ձեռնարկությունների 20%: Տնտեսության մեջ իրականացվող և նախատեսվող բարեփոխումները և անցումը շուկայական տնտեսության հիմք կհանդիսանա ԱՀԿ անդամակցության համար: ԱՀԿ անդամակցությունը ներկայումս հանդիսանում է Իրանի կառավարության հիմնական առաջնություններից մեկը: 1995թ. Իրանը ստացավ դիտորդի կարգավիճակ ԱՀԿ-ում, սակայն ԱՄՆ անդնդիատ խոչընդոտում է Իրանի անդամակցության գործընթացին:

Իրանը Նավթ արտահանող երկրների կազմակերպության (Organization of Petroleum Exporting Countries, OPEC) անդամ երկրների շարքում նավթի արդյունահանման ծավալով գրավում է երկրորդ տեղը, իսկ նավթի ու գազի պաշարներով աշխարհում գրավում է առաջատար դիրքեր⁶: Իրանի տնտեսությունը մեծապես կախված է նավթից և շատ զգայուն է նավթի միջազգային գնի տատանումներին: 1973թ. Նավթային ճգնաժամի պատճառով Իրանի տնտեսությունը հայտնվեց ճգնաժամի մեջ, իսկ վերջին շրջանում, մինչև գլոբալ ֆինանսա-տնտեսական ճգնաժամը նավթի միջազգային գնի բարձրացումը զգալի ավելացրեց Իրանի արտահանման ծավալը և արտարժույթի պաշարները⁷:

⁵ Shayerah Ilias “Iran’s Economy”, CRS Report for Congress, 2008

⁶ Նավթի արդյունահանման ծավալով OPEC-ի անդամ երկրների շարքում առաջին տեղը գրավում է Սաուդյան Արաբիան, իսկ գազի պաշարների ծավալով Իրանը աշխարհում զիջում է միայն Ռուսաստանին: Աղբյուր՝ International Energy Outlook 2013:

⁷ Նավթի միջազգային գինը մեկ բարելի դիմաց 2007թ. 50 ԱՄՆ դոլարից բարձրացավ մինչև 140 ԱՄՆ դոլար 2008թ.:

1979թ. ի վեր ԱՄՆ կիրառում է տարբեր տնտեսական պատժամիջոցներ Իրանի նկատմամբ: ԱՄՆ ցանկանում է մեկուսացնել Իրանին ԱՄՆ ֆինանսական և առևտրային համակարգերից, ավելին ԱՄՆ նաև դիվանագիտական ճնշումներ է գործադրում այլ երկրների և ընկերությունների վրա, որպեսզի վերջիններս սահմանափակեն իրենց տնտեսական գործունեությունը Իրանի հետ⁸: Համաձայն Միացյալ Նահանգների Իրանը ապակայունացնող ուժ է հանդիսանում Մերձավոր Արևելքում և այդ պատճառով ԱՄՆ իր մտավախությունն է հայտնում տարածաշրջանում և միջազգային մակարդակներում վերջինիս աճող ազդեցության վերաբերյալ: Այսպես, համաձայն ԱՄՆ կառավարության 2006թ. Ազգային անվտանգության ռազմավարության (U.S. National Security Strategy) ԱՄՆ աշխարհում որևէ այլ երկրից չի ակնկալում ավելի շատ մարտահրավերներ, քան Իրանից⁹:

Իրանի տնտեսության մեջ մեծ դեր ունի արդյունաբերությունը, որին բաժին է ընկնում ՀՆԱ-ի մոտ 45% և ներառում է նավթի ու գազի արդյունաբերությունները, քիմիական արդյունաբերությունը, մետաղագործությունը, ավտոմոբիլաշինությունը և տեքստիլ արդյունաբերությունը: Գյուղատնտեսությանը բաժին է ընկնում ՀՆԱ-ի 12%, իսկ ծառայությունների ոլորտին 43%¹⁰:

Նավթի և գազի արդյունահանումը շատ կարևոր դեր են խաղում Իրանի տնտեսության համար: Այս ոլորտը հիմնականում գտնվում է պետության վերահսկողության տակ: Այսպես, նավթի և գազի արդյունահանումը և նոր հանքահորերի հետազոտությունն իրականացվում է Իրանի Ազգային նավթային ընկերության կողմից (National Iranian Oil Company, NIOC): Արտահանումից ստացվող եկամուտների մեծ մասը բաժին են ընկնում նավթին և գազին, ինչպես նաև դրանք ապահովում են կառավարության եկամուտների մոտ 40%: Այս ոլորտներին է բաժին ընկնում նաև տեղական և արտասահմանյան ներդրումների մեծ մասը: Որոշ հետազոտողներ գտնում են, որ Իրանի կառավարությունը նավթից ստացած եկամուտները պետք է ներդնի մասնավոր հատվածի զարգացման համար, այլ ոչ, թե օգտագործի դրանք ներմուծումը ֆինանսավորելու և այլ սոցիալական ծրագրեր իրականացնելու համար:

Գյուղատնտեսությունը զգալի մեծ դեր ունի Իրանի տնտեսության մեջ, քանի որ արտահանման մեջ (նավթարդյունաբերությունը և գազարդյունաբերությունը բացառած) բավականին մեծ է դրա մասնաբաժինը: Մյուս կողմից Իրանն օգտագործում է նավթի արտահանումից ստացվող միջոցները գյուղատնտեսական մթերքների ներմուծումը ֆինանսավորելու համար (հատկապես հացահատիկ): Այստեղ հարկ է նշել, որ չնայած վերջին շրջանում նավթի միջազգային գների աճին, սննդամթերքի աճող միջազգային գները և բնակչության թվաքանակի աճը Իրանի տնտեսության համար լուրջ հիմնախնդիր են ստեղծում բնակչությանը պարենամթերքով ապահովելու գործընթացում¹¹:

Իրանը բավականին մեծ ջանքեր է գործադրում վերամշակող արդյունաբերության տարբեր ոլորտների ստեղծման և զարգացման համար: Համաձայն որոշ մասնագետների, նավթի արտահանումից ստացվող եկամուտները զգալի արժևորում են Իրանի ազգային արժույթը, որի արդյունքում նվազում է վերամշակող արդյունաբերության ոլորտի մրցունակությունը¹²:

Իրանը հանդիսանում է պողպատի ամենախոշոր արտադրողը Մերձավոր Արևելքի երկրների շարքում: Մյուս կողմից, չնայած արտադրություն խոշոր ծավալներին, Իրանը համարվում է պողպատ զուտ ներմուծող երկիր: 2012թ. տվյալներով Իրանը պողպատի

⁸ Kenneth Katzman, “Iran: U.S. Concerns and Policy Responses.” CRS Report RL32048, 2013

⁹ The National Security Strategy of the United States of America - 2006, The White House Washington, March 2006.

¹⁰ www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html Central Intelligence Agency: Ինտերնետային կայքն այցելվել է 30.11.2013թ.

¹¹ “Country Profile 2007: Iran,” Economist Intelligence Unit, EIU, 2007.

¹² Այս մոտեցումը հիմնվում է տեսություն վրա, որը կոչվում է «Հոլանդական հիվանդություն»: Վերջինիս շրջանակներում 1977թ. ներկայացվում է Նիդերլանդների վերամշակող արդյունաբերության ոլորտի զարգացումները 1960-ական թվականներին բնական գազի հայտնաբերումից հետո:

արտադրության ծավալներով աշխարհում գրավում էր 21-րդ տեղը, իսկ ներմուծման ծավալով՝ 15-րդ տեղը¹³:

Մերձավոր Արևելքի երկրների շարքում Իրանը նաև գրավում է առաջատար դիրք ավտոմեքենաների արտադրությամբ, իսկ աշխարհում 2012թ.՝ 17-րդ տեղը խոշորագույն արտադրողների շարքում (տարեկան մոտ 872 հազար ավտոմեքենա)¹⁴: Իրանը արտադրում է ինչպես մարդատար, այնպես էլ բեռնատար ավտոմեքենաներ: Այստեղ հարկ է նշել, որ Իրանի ավտոմոբիլաշինական գործարանները հաճախ ստիպված են արտադրության համար անհրաժեշտ տարբեր մասեր ներմուծել այլ երկրներից, որը հիմնականում պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ արտադրության մեջ չի կիրառվում ժամանակակից տեխնոլոգիաներ: Այդ պատճառով, չնայած արտադրության մեծ ծավալներին, ավտոմեքենաների տեղական պահանջարկը գերազանցում է առաջարկին: Նախկինում Իրանը կիրառում էր խիստ հովանավորչական քաղաքականություն ավտոմոբիլաշինության ոլորտում: 2006թ. Իրանը զգալի նվազեցրեց ներմուծվող ավտոմեքենաների մաքսատուրքերը: Ներկայումս Իրանը ներմուծում է ինչպես մարդատար, այնպես էլ բեռնատար ավտոմեքենաներ, շինարարության և հանքարդյունաբերության մեջ օգտագործվող մեքենաներ:

1979թ. հեղափոխությունից հետո Իրանի տնտեսության մեջ գործող բոլոր բանկերը ազգայնացվեցին, իսկ արտասահմանյան բանկերին արգելվեց գործունեություն ծավալել Իրանում: Վերջին տասնամյակի ընթացքում Իրանը որոշակի բարեփոխումներ է իրականացրել իր ֆինանսական ոլորտում, որոնք ներառում են ֆինանսական հատվածի սեփականաշնորհում և ազատականացում: 2001թ. Իրանի Կենտրոնական բանկը հաստատեց արտոնագրեր երեք մասնավոր բանկերի համար: Ներկայումս Իրանի տնտեսության մեջ ֆինանսական հատվածում շարունակում են գերակշռել պետական բանկերը: Որոշ մասնագետների կարծիքով, Իրանի ֆինանսական հատվածը զսպում է երկրի ներսում գործարարությամբ զբաղվելու մոտիվացիան և զգալի նվազեցնում երկրի գրավչության մակարդակը օտարերկրյա կապիտալի համար:

Այսպիսով կան մի շարք ներքին և արտաքին գործոններ, որոնցով էլ պայմանավորված է Իրանի տնտեսության զարգացման առանձնահատկությունները: Արտաքին գործոններից ամենագլխավորը, որը զգալի ազդեցություն է ունեցել և շարունակում է ունենալ Իրանի տնտեսության զարգացման վրա դա ԱՄՆ կողմից կիրառվող տնտեսական պատժամիջոցներն են: Իհարկե, տնտեսական պատժամիջոցները բացասաբար են անդրադարձել Իրանի տնտեսության վրա: Մյուս կողմից հարկ է նշել, որ դրանք նաև Իրանին ստիպել են զարգացնել տեղական արտադրությունը և զգալի թուլացնել կախվածությունը արտաքին աշխարհից:

Անդրադառնալով Իրանի բիզնես միջավայրին, կարող ենք նշել, որ օտարերկրյա ներդրումների ցածր մակարդակը, առևտրի ֆինանսավորման դժվարությունները և նավթարդյունաբերության և գազարդյունաբերության ոլորտների զարգացման մարտահրավերները հիմնականում արդյունք են ԱՄՆ կողմից կիրառվող տնտեսական պատժամիջոցների:

Իրանի տնտեսության համար, որպես ներքին մարտահրավեր հանդիսանում է ազգային տնտեսության ոչ արդյունավետ կառավարման համակարգը, որը հիմնականում տնտեսության մեջ վիթխարի պետական հատվածի առկայության արդյունք է: 2005թ. ի վեր Իրանի տնտեսության մեջ լուրջ աշխատանքներ են տարվում երկրի տարբեր տարածաշրջանների միջև տնտեսական զարգացման մակարդակների տարբերությունների կրճատման համար: Իրանի կառավարությունը փորձում է նավթից ստացված եկամուտները վերաբաշխելով կրճատել գործազրկության և աղքատության մակարդակները և այդ նպատակով իրականացնում է խթանող դրամավարկային և հարկաբյուջետային քաղաքականություններ: Այստեղ հարկ է նշել, որ հաճախ շատ մասնագետներ քննադատում են այդ քաղաքականությունը, քանի որ ըստ նրանց դա տնտեսության մեջ բերում է գործազրկության և ինֆլացիայի ավելացման, այլ ոչ աղքատության մակարդակի կրճատման:

¹³ International Iron and Steel Institute Statistical Yearbook, 2012

¹⁴ International Organization of Motor Vehicles (OICA), “World Motor Vehicle Production by Country and Type, Statistics for 2012.

Իրանի տնտեսության մեջ ներքին մյուս մարտահրավերը դա տնտեսության կախվածությունն է նավթից ու գազից, որը հանդիսանում է կառավարության եկամտի հիմնական աղբյուրը: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Իրանը չունի վերամշակող արդյունաբերության բավարար մակարդակ, երկիրը զգալի կախվածություն ունի ներմուծվող բենզինից: Այդ կախվածությունը թուլացնելու համար Իրանի կառավարությունը փորձում է ներգրավել օտարերկրյա ուղղակի ներդրումներ այդ ոլորտ:

Հարևան երկրների հետ Իրանի թույլ զարգացած արտաքին տնտեսական հարաբերությունները բացասաբար են ազդում Իրանի տնտեսության զարգացման վրա: Հարևան երկրներից կարելի է առանձնացնել հատկապես Թուրքիային: Թուրքիան բավականին զարգացած արտաքին տնտեսական և քաղաքական հարաբերություններ ունի արևմտյան երկրների հետ: Իրանի կառավարությունը մինչ օրս չի «վստահում» Թուրքիային¹⁵:

Ամփոփելով կարող ենք նշել, որ վերջին շրջանում զգալի ակտիվացել են բանակցությունները Իրանի և ԱՄՆ-ի միջև: Ավելին, 2013թ. նոյեմբերի 23-ին Իրանը և վեց «ուժային» կենտրոններ՝ ԱՄՆ, Ռուսաստան, Չինաստան, Գերմանիա, Ֆրանսիա և Մեծ Բրիտանիա, նախնական համաձայնության եկան Իրանի ատոմային ծրագրի շուրջ: Այսպես, Իրանը պատրաստակամություն է հայտնել սահմանափակել իր ատոմային ծրագրի զարգացումը՝ փոխարենը պահանջելով մեղմել միջազգային պատժամիջոցների կիրառումը¹⁶: Իրանի նկատմամբ կիրառվող միջազգային պատժամիջոցների մեղմացումը կարող է բերել արտաքին աշխարհի, այդ թվում նաև Հայաստանի հետ արտաքին տնտեսական կապերի ընդլայնման և զարգացման: Այսպիսով Իրանի նկատմամբ միջազգային պատժամիջոցների մեղմացումը կարող է զգալի ազդեցություն ունենալ տարածաշրջանի զարգացման վրա: Տնտեսական և քաղաքական իր դերի ամրապնդմամբ Իրանը կարող է մրցակից հանդիսանալ Թուրքիայի համար տարածաշրջանում: Տարածաշրջանում Իրանի տնտեսական և քաղաքական դերի ավելացումը միանշանակ ձեռնտու է Հայաստանի համար: Ինչպես մենք արդեն նշել ենք, Իրանը համարվում է Հայաստանի գլխավոր առևտրային գործընկեր երկրներից մեկը և Հայաստանի համար Իրանի հետ արտաքին տնտեսական հարաբերությունների զարգացումը միջոց է շրջանցել Թուրքիայի և Ադրբեջանի կողմից շրջափակումը: Հաշվի առնելով վերը նշվածը, կարող ենք փաստել, որ միջազգային պատժամիջոցների մեղմացման արդյունքում Իրանի տնտեսության հետագա զարգացումն իր անմիջական դրական ազդեցությունը կարող է նաև ունենալ Հայաստանի տնտեսության զարգացման վրա:

Հայրապետյան Գ.Ռ., Հայրապետյան Վ.Լ. Իրանի տնտեսության զարգացման մարտահրավերները

Անոտացիա

Տվյալ հոդվածի շրջանակներում դիտարկվել է Իրանի տնտեսության զարգացման ներկայիս մարտահրավերները: Տույց է տրվել, որ Իրանի տնտեսության զարգացումը պայմանավորված է մի շարք ներքին և արտաքին գործոններով, սակայն դրանցից առավել ազդեցիկը ԱՄՆ կառավարության կողմից կիրառվող տնտեսական պատժամիջոցներն են:

Айрапетян Г.Р., Айрапетян В.Л. Вызовы экономического развития Ирана.

Аннотация

В рамках данной статьи рассмотрены современные вызовы, стоящие перед экономическим развитием Ирана. Было доказано, что современное развитие экономики Ирана обусловлено

¹⁵ Shirin Mirzeyevev “Iran’s Economy: On the Background of the New Sanctions” , Center for Economic and Social Development (CESD), 2012.

¹⁶ www.theguardian.com/world/2013/nov/24/iran-nuclear-deal-west-sanctions-relief The Guardian: Ինտերնետային կայքն այցելվել է 30.11.2013թ.

рядом внешних и внутренних факторов, наиболее важными из которых являются экономические санкции со стороны США.

Hayrapetyan G.R., Hayrapetyan V.L. Economic Development's Challenges of Iran

Summary

At the framework of this paper the present challenges of the economic development of Iran are considered. The authors argued that the present development of the Iranian economy is stipulated by both external and internal determinants the most important of which are economic sanctions of the USA.